

Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně

Archiv obce Ostrov

1838–1942

Inventář

EL NAD č.: 7

AP č.: 365

Mgr. Jana Hrušková

Horšovský Týn 2012

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a zpracování archivní pomůcky	5
Seznam použité literatury a pramenů	6

Přílohy:

Seznam použitých zkratk	7
-------------------------	---

Inventární seznam

8

I. Vývoj původce archivního fondu

Ves Ostrov leží v Českém lese 4,5 kilometru jihozápadně od městečka Hostouň a v minulosti jí procházela tzv. ostrovská stezka spojující Mutěnin s bavorským městečkem Schönsee. Původní český název Ostrov (též Wostrow) zmiňovaný již roku 1379 se od 17. století objevuje v poněmčené podobě Wasserau (Weserow). Z tohoto názvu se později na základě náhodné podobnosti jmen s obcí Weserau – Bezvěrov u Teplé na Karlovarsku vytvořil český název Bezvěrov, který se v úředních dokumentech používal od poloviny 19. století. Tento uměle vytvořený název nahradil od 1. ledna 1954 historický název Ostrov.

Obec Ostrov se dodnes nachází na rozhraní dvou katastrálních území – Bezvěrov I a Bezvěrov II. To je dáno historickým vývojem, protože již v polovině 16. století je zmiňováno „půl vsi ve Wostrowie“. V berní rule jsou v polovině vsi patřící ke statku Wasserau uvedeni čtyři chalupníci, pět zahradníků a čtyři dvory pusté. Naproti tomu k panství Hostouň tehdy ve vsi patřilo šest sedláků, čtyři zahradníci a jeden pustý dvůr. Panství Hostouň se v druhé polovině 17. století stalo součástí dominia horšovskotýnského, proto se pro severní část obce s přilehlými pozemky používalo označení „horšovskotýnský díl“. Naproti tomu zboží statku Ostrov připadlo k panství ronšperskému (poběžovickému), proto se pro jižní část vsi používal název „ronšperský díl“. V Sommerově topografii tak je k roku 1839 ve vsi uváděno celkem 51 domů s 382 obyvateli, ale jejich počet je rozepsán i podle panství, k nimž náležely. V rámci církevní správy spadala celá ves do farnosti Mutěnin ve vikariátu Hostouň v diecézi budějovické.

Ke sloučení těchto dvou částí v jednu místní obec došlo po roce 1850 v důsledku zániku patrimoniální správy. První zákonnou úpravu obecní samosprávy přineslo tzv. Stadionovo prozatímní obecní zřízení ze 17. března 1849 (č. 170/1849 ř. z.). Nově konstituované obce získaly základní práva, mezi něž patřily např. svobodné volby zástupců nebo samostatné vyřizování vlastní agendy a hospodaření s obecním majetkem. Každé sídliště se muselo stát buď obcí, nebo součástí obce, tzv. osadou. Wasserau (Bezvěrov) se v novém územněsprávním členění stal místní obcí v soudním okrese Hostouň, v politickém okrese Horšovský Týn v Plzeňském kraji.

Další podobu fungování obecní samosprávy určily obecní zřízení a volební řád z roku 1864 (č. 7/1864 z. z.) vydané na základě říšského obecního zákoníku z roku 1862 (č. 18/1862 ř. z., o základních pravidlech uspořádání záležitostí obecních). Za širší orgán obecní samosprávy stanovily volený obecní výbor, z jehož středu se posléze volí orgán výkonný – obecní představenstvo tvořené starostou a radními. Působnost obcí se dělila na samostatnou, která obnášela především hospodaření s obecním majetkem, udělení domovského práva či výkon místní policie, a stále narůstající přenesenou. Tu obce vykonávaly v rámci spolupůsobení s orgány státní správy a spadala sem všeobecná vnitřní správa, vojenské, berní či soudní záležitosti.

Po vzniku samostatné Československé republiky následovala další úprava obecní samosprávy, a to zákony č. 75/1919 Sb. ze dne 31. ledna 1919, o řádu volení v obcích, a č. 76/1919 Sb. ze dne 7. února 1919, novela obecního zřízení. Nový volební řád přinesl značnou demokratizaci, když přiznal všeobecné, rovné, tajné a přímé hlasovací právo všem osobám nad 21 let, které měly v obci trvalé bydliště minimálně tři měsíce. Dále zavedl stálé voličské seznamy, zrušil ustanovení o majetkovém censu a přidělování tzv. virilních hlasů. Na druhou stranu však znamenal omezení značně liberálního vymezení obecní samosprávy vycházejícího ze zřízení z roku 1864 posilováním vlivu státních úřadů.

Z voleb probíhajících na základě vázaných kandidátních listin a podle zásad poměrného zastoupení mělo vzejít obecní zastupitelstvo, z něhož se posléze volila obecní rada tvořená starostou a radními. Zároveň zákon vznesl požadavek na zřizování obecních komisí, z nichž finanční a letopiseckou označil za povinné a vznik dalších záležel na zvážení

zastupitelů. Obecní finanční komise, jíž náleželo právo kontrolovat veškeré obecní hospodaření, měla polovinu členů volenou obecním zastupitelstvem a druhou polovinu jmenoval okresní úřad.

Obec Wasserau (Bezvěrov) zůstávala i po roce 1918 nadále zcela německá,¹ avšak obyvatel zde neustále mírně ubývalo. Zatímco roku 1869 se v obci uvádělo 369 obyvatel, roku 1921 jich zde žilo 312 a roku 1930 už jen 305.² Počet domů zůstal od roku 1869 v podstatě na stejné úrovni (53–55 domů). Teprve roku 1930 je zaznamenán mírný nárůst – v samotné obci stálo 58 domů a další tři na přilehlých samotách Engelhäusel (Engelova chaloupka, hájovna se 3 obyvateli) a Plattenhäuser (dva domy s 15 obyvateli). Většina obyvatel se shodně hlásila k vyznání římskokatolickému a pouze dva k židovství.

Obyvatelé se živili zemědělstvím, domkáři si přivydělávali jako zedníci, tesaři nebo pomocní dělníci a velmi rozšířená zde byla výroba paličkovaných krajků, jíž se mnohdy věnovala celá rodina. V obci působil od roku 1895 hasičský sbor, od roku 1908 Ortsgruppe des deutschen Böhmerwaldbundes a od roku 1920 Deutsche Kulturverband. Od roku 1918 fungovala v obci jednotřídní škola, pro niž roku 1920 vystavěli novou školní budovu. Než však tato škola vznikla, byla obec příškolená k Mutěninu a od roku 1890 zde fungovala v období od listopadu do března zimní škola.³

Jak je zaznamenáno v knize zápisů z jednání obecního zastupitelstva (inv. č. 1), schůze zastupitelstva se konaly na obecním úřadě zpočátku téměř každý týden, později jejich frekvence klesala, až se od roku 1936 konaly pouze tři do roka. Některé schůze zastupitelů se spojovaly se zasedáním místní školní rady nebo stavební či finanční komise. Počet členů zastupitelstva lze odhadovat pouze z podpisů pod zápisy z jednotlivých schůzí, a to na 12 členů. Jako jediný obecní zaměstnanec pracoval ponocný, který zastával i službu hajného.

Činnost Obecního úřadu Bezvěrov (Gemeindeamt Wasserau) skončila v červnu 1945 po převzetí správy obce místní správní komisí.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Archivní fond Archiv obce Ostrov tvoří archiválie, které okresní archiv převzal v srpnu 1955 pod č. přírůstkem 2/55 (současně s nimi převzal i dokumenty MNV Ostrov). Dochované archiválie neunesou žádné signatury ani značky, proto není jasné, jakým způsobem byly u původce ukládány.

O případných ztrátách nebo zničení dokumentů před převzetím archivního fondu do okresního archivu není nic známo.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archivní fond Archiv obce Ostrov je uzavřeným archivním fondem, který vznikl z činnosti Obecního úřadu Bezvěrov (Gemeindeamt Wasserau) a předchůdců obecní samosprávy a zachycuje období let 1838–1942.

Roku 1955 tento archivní fond pořádal Jan Kvídera a roku 1962 k němu vyhotovil zevrubný soupis. Podle záznamů nedošlo k žádné skartaci písemností.

Nové pořádání a inventarizace archivního fondu v roce 2011 se řídily Metodickým návodem na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce z 31. ledna 2000 (č. j.

¹ Při sčítání obyvatel roku 1921 se k německé národnosti přihlásilo 311 obyvatel (pouze jeden k československé) a v roce 1930 se k německé přihlásilo 304 obyvatel a jeden člověk byl uváděn jako cizozemec.

² Osud obce zpečetil poválečný odsun německého obyvatelstva, po němž byla obec dosídlena asi stovkou obyvatel, avšak vylidňování pokračovalo i nadále, takže od roku 1990 zde není uváděna ani jedna trvale žijící osoba.

³ *Bezirk Hostau: Heimat zwischen Böhmerwald und Egerland*, Marktredwitz : Wagner-Druck, 1977. s. 305–308.

AS/1-284/2000) a Metodickým pokynem ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek z 12. března 2010 (č. j. SOAP/006-0767/2010).

Po uspořádání archivní fond tvoří 11 úředních knih, 1 karton spisů a 1 mapa. Nesoulad v počtu evidenčních jednotek uvedených v EL NAD před inventarizací (5 úředních knih a 1 karton) a po inventarizaci archivního fondu (11 úředních knih, 1 karton a 1 mapa) je způsoben tím, že údaje v programu PEvA vycházely ze zevrubného soupisu zhotoveného roku 1962 a nedocházelo k jejich aktualizaci při přesunech mezi archivními fondy. Rovněž časový rozsah se převzal z tohoto soupisu, kde však krajní rok 1800 vymezoval pouze orientačně spisy z 19. století. Při pořádání tohoto archivního fondu bylo vyřazeno 0,01 bm duplikátů a jednotlivin nearchivní povahy.

Jazykem všech dochovaných archiválií je němčina.

Archiválie vzniklé z činnosti obecního úřadu se nacházejí i v archivním fondu Místní národní výbor Ostrov. Jedná se o knihu inv. č. 1 z let 1943–1948, která obsahuje zápisy obecní rady z let 1943–1945 a po zániku obecního úřadu v jejím vedení pokračovaly místní správní komise a místní národní výbor.

Během uložení archivního fondu ve Státním okresním archivu Domažlice neprošly archiválie žádnými restaurátorskými ani konzervátorskými zásahy. Fyzický stav některých archiválií je však nevyhovující a do budoucna vyžaduje zásah konzervátorů.

Na základě zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě, byla převážná většina archiválií Archivu obce Ostrov zařazena do II. kategorie. Výjimku tvoří pouze kniha inv. č. 2 zařazená do I. kategorie.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Vzhledem k nepříliš velkému rozsahu dochovaných archiválií poskytuje archivní fond Archiv obce Ostrov poměrně omezené možnosti badatelského využití.

Jediný dokument podávající alespoň kusé informace o životě v obci představuje kniha zápisů z jednání obecního zastupitelstva z let 1920–1942 (inv. č. 2), která zmiňuje například výstavbu školní budovy roku 1920 či elektrifikaci obce roku 1928. Následující kniha se zápisy z jednání obecní samosprávy je součástí archivního fondu Místní národní výbor Ostrov.

Knihy evidence obyvatel jsou omezeny pouze na seznamy určitých skupin lidí (branců, neaktivního mužstva nebo osob, kterým úřad vystavil domovský list).

Spíše zajímavostí jsou trestní listy z let 1893–1940 (inv. č. 17), které informují o trestné činnosti příslušníků zdejší obce.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a zpracování archivní pomůcky

Archivní fond Archiv obce Ostrov uspořádala a archivní pomůcku zpracovala ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně v září 2011 Jana Hrušková.

V Horšovském Týně dne 19. 3. 2012

Jana Hrušková

Seznam použité literatury a pramenů

Bezirk Hostau : Heimat zwischen Böhmerwald und Egerland. Marktredwitz : Wagner-Druck, 1977.

BURDOVÁ, Pavla. Změny názvů obcí a osad v západních Čechách po roce 1945. *Minulost Západočeského kraje VIII*, 1971, s. 209–218.

ČADKOVÁ, Iva, ZAHRADNÍKOVÁ, Magda. *Berní rula 25 : díl III. kraj Plzeňský.* Praha : Státní ústřední archiv, 2003.

Český les : příroda – historie – život. Praha : Baset, 2005.

DOSKOČILOVÁ, Marie. *Berní rula 23: díl I. kraj Plzeňský.* Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1952.

Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, I. díl. Praha : Český statistický úřad, 2006.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích : od počátků státu po současnost.* Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005.

LIEBSCHER, Karl. *Der politische Amtsbezirk Bischofteinitz.* Bischofteinitz, 1913.

MARTÍNEK, Zdeněk. Archiv obce : příspěvek k vymezení a charakteristice archivního fondu. *Archivní časopis*, 1999, roč. 49, zvláštní příloha.

PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách : jejich vznik, původní význam a změny. III. díl M–Ř.* Praha : Česká akademie věd a umění, 1951.

PROCHÁZKA, Zdeněk. *Český les – Domažlicko : historicko-turistický průvodce č. 1.* Domažlice : Nakladatelství Českého lesa, 1992.

Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850–1970. Praha : Federální statistický úřad, 1978.

SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen : Statistisch-topographisch dargestellt. VII. Band, Klattauer kreis.* Praha : J. G. Calve, 1839.

Statistický lexikon obcí v Republice československé : I. Čechy. Praha : Státní úřad statistický, 1924.

Statistický lexikon obcí v Zemi české. Praha : Orbis, 1934.

Tereziánský katastr český, svazek 2. Praha : Archivní správa Ministerstva vnitra, 1966.

TRAJER, Johann. *Historich-statistische Beschreibung der Diöcese Budweis.* České Budějovice, 1862.

Unser Heimatkreis Bischofteinitz mit den deutschen Siedlungen im Bezirk Taus. Furth im Wald : Heimatkreis Bischofteinitz, 1983.

Verzeichniss der Orts-Gemeinden im Königreiche Böhmen. Prag, 1861.

Seznam použitých zkratk

AO	archiv obce
AP	archivní pomůcka
bm	běžný metr
EL	evidenční list
inv. č.	inventární číslo
MNV	místní národní výbor
NAD	národní archivní dědictví
ř. z.	říšský zákoník
SOAP	Státní oblastní archiv v Plzni
z. z.	zemský zákoník

Inventární seznam

A. Předchůdci obecní samosprávy do roku 1850**I. SPISY**

1	Popis hranic	1839	N 1
---	--------------	------	-----

B. Obecní úřad 1850–1945**I. KNIHY****1. Knihy všeobecné správy obce**

2	Knihy zápisů z jednání obecního zastupitelstva, místní školní rady a finanční komise	1920–1942	K 1
3	Knihy vydaných domovských listů	1932–1938	K 2

2. Knihy správy obecního majetku

4	Hospodářský program pro obecní les	1923–1933	K 3
---	------------------------------------	-----------	-----

3. Knihy evidence ve věcech spolupůsobení ve státních záležitostech

5	Knihy branců	1868–1917	K 4
6	Evidence domobrany	1887–1891	K 5
7	Evidence domobrany	1892–1909	K 6
8	Přihlašovací kniha neaktivního mužstva Evidenční seznam stálých dovolenců a záložníků	1879–1914	K 7
9	Přihlašovací kniha neaktivního mužstva	1910–1938	K 8
10	Parcelní protokol (pozemkové parcely)	1838–1854	K 9
11	Parcelní protokol (stavební parcely)	1838–1854	K 10
12	Parcelní protokol B (horšovskotýnský díl)	1908	K 11
13	Parcelní protokol R (poběžovický díl)	1908	K 12

II. SPISY**1. Obec a její správa**

14	Matriční záležitosti	1907–1942	N 1
15	Vyhlášky	[1864]–1932	N 1

2. Správa obecního majetku

16	Správa obecního lesa	1932–1939	N 1
----	----------------------	-----------	-----

3. Péče o bezpečnost a veřejný pořádek

17	Trestní listy, hnanecký pas, zpráva o pověsti	1893–1940	N 1
----	---	-----------	-----

18	Stavební záležitosti (rodinný dům č. kat. 240/4, stodola čp. 39, obecní cesta)	1921–1935	N 1
----	--	-----------	-----

4. Záležitosti katastrální

19	Změna parcelace (situační plán, změnový list)	1921–1923	N 1
----	---	-----------	-----

20	Převody pozemků (kupní smlouvy, vklady do pozemkové knihy – Hilpertovi, čp. 15)	1850–1936	N 1
----	---	-----------	-----

5. Účetní spisy

21	Účetní spisy (účet za pachtovné, daň z obratu)	1921–1925	N 1
----	--	-----------	-----

III. MAPY

22	Katastrální mapa intravilánu obce Ostrov (horšovskotýnský díl) Autor neuveden, 1:2880, rukopis, kolorováno, papír, 38 x 28 cm	[1838]–[1900]	M 1
----	--	---------------	-----

Název archivní pomůcky:	Archiv obce Ostrov
Značka fondu:	AO Ostrov
Časový rozsah:	1838–1942
Počet evidenčních jednotek :	14 (12 úředních knih, 1 karton, 1 mapa)
Počet inventárních jednotek:	22
Rozsah v bm:	0,24
Stav ke dni:	19. 3. 2011
Zpracovatel archivního souboru:	Mgr. Jana Hrušková
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Jana Hrušková
Počet stran:	11
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Radka Kinkorová

dne 19. 3. 2012 – č. j. SOAP/010-0223/2012